MALTA

QORTI CIVILI
PRIM' AWLA

ONOR. IMHALLEF
PHILIP SCIBERRAS

Seduta tal-31 ta' Jannar, 2003

Citazzjoni Numru. 254/1986/1

Attilio Vassallo Cesareo u Saviour Coppini ghan-nom u in rapprezentanza tas-socjeta` International Machinery Limited

Vs

Anthony Cilia Pisani

Il-Qorti;

Rat l-att tac-citazzjoni li bih l-atturi *nomine* premessi d-dikjarazzjonijiet necessarji u moghtija l-provvedimenti opportuni.

Premess illi b'kuntratt ta' servizz datat 20 ta' Ottubru 1981 (Dokument 'A') il-konvenut impjega ruhu mas-socjeta` attrici bhala 'General Manager' taht il-pattijiet u kondizzjonijiet hemmhekk stipulati;

Premess illi l-impjieg tal-konvenut mas-socjeta` attrici gie terminat permezz ta' skrittura datata 31 ta' Ottubru 1984 b'liema skrittura il-kontedenti stipulaw xi modifiki fil-kuntratt ta' servizz precitat (Dokument "B");

Premess illi a tenur tal-klawsola numru sitta (6) tal-kuntratt ta' servizz gie miftiehem illi f'kaz li l-konvenut jahdem fl-istess linja ta' negozju jew xoghol li tesplika is-socjeta` attrici qabel l-gheluq ta' sentejn mit-terminazzjoni ta' l-impjieg tieghu maghha minghajr il-kunsens bil-mitkub tas-socjeta` attrici, jkun obbligat illi jhallas inlinea ta' penali lis-socjeta` attrici is-somma ta' ghoxrin elf lira Maltin (Lm20,000);

Premess illi, kif jigi pruvat waqt it-trattazzjoni tal-kawza, il-konvenut qieghed jokkupa ruhu jew jaghmel xoghol likienet u ghadha tesplika s-socjeta` attrici minghajr intendiment maghha u b'hekk huwa inadempjenti fl-obbligi kontrattwali minu assunti bir-rizultat illi rrenda ruhu passibbli ghall-hlas tal-penali kontemplata fl-istess kuntratt;

Talbu ghalhekk l-atturi *nomine* lil din l-Onorabbli Qorti sabiex:-

1. Tiddikjara u tiddeciedi illi bl-agir tieghu l-konvenut kiser il-provediment kontemplat fl-artikolu sitta (6) tal-kuntratt ta' servizz;

2. Bhala rizultat l-konvenut irrenda ruhu passibbli ghall-hlas ta' penali miftiehma ammontanti ghall-ghoxrin elf liraMaltin (Lm20,000);

3. Tikkundanna lill-konvenut ihallas lill-attur *nomine* s-somma ta' ghoxrin elf lira Maltin (Lm20,000) jew somma verjuri a tenur ta' l-istess klawsola numru 6 bl-imghax legali minn notifika tal-prezenti;

Bl-ispejjez komprizi dawk tal-Mandat ta’ Impediment ta’ Safar (358/86) u tal-Mandat ta’ Sekwestru (357/86) kontra l-konvenut;

Rat id-dikjarazzjoni guramentata ta’ l-istess atturi *nomine*, il-lista tax-xhieda minnhom indikati u l-elenku tad-dokumenti esebiti;

Rat in-nota ta’ l-eccezzjonijiet tal-konvenut illi permezz taghha huwa eccepixxa:-

1. In linea preliminari l-inkompetenza ta’ din il-Qorti *rationae materiae*, peress li mill-istess citazzjoni jidher li qed jigu attribwiti lill-eccipjenti atti tal-kummerc u li huwa kummercjant;

2. Illi subordinatament l-eccipjent ma ghamel ebda atti li jilledu d-drittijiet kontrattwali ta’ l-atturi *nomine*;

3. Illi f’kull kaz skond il-gurisprudenza Ingliza li tigi segwita mill-Qrati Taghna f’kazijiet analogi, restrizzjonijiet ta’ l-attivitajiet ta’ ex empjegat mill-employer li jkunu generici, ghal zmienitwal minn dak ragonevoli u li jkunu ‘*in restraint of trade*” dejjem gew ritenuti invalidi u bla effett, u ghalhekk ir-restrizzjonijiet imposti fuq l-eccipjent mill-atturi *nomine* u li jiffurmaw il-bazi ta’ l-azzjoni odjerna, kellhom jigu ritenuti nulli u bla effett;

4. Salvi eccezzjonijiet ulterjuri;

Rat id-dikjarazzjoni guramentata ta' l-istess konvenut u l-lista tax-xhieda minnu indikati;

Rat id-digriet tat-24 ta’ Gunju 1987 li permezz tieghu gie nominat l-Assistent Gudizzjarju Dr. Paul Micallef biex jigbor il-provi; u d-digriet ta’ l-14 ta’ Jannar 1994 fejn giet nominata l-Assistent Gudizzjarju Dr. Maria Dolores Gauci in sostituzzjoni ta’ Dr. Paul Micallef bl-istess inkarigu;

Rat in-noti pprezentati mill-abbli difensuri;

Rat it-traskrizzjoni tat-trattazzjoni maghmula mill-istess difensuri fl-udjenza tat-12 ta’ April 2000;

Rat l-atti kollha tal-process;

Ikkonsidrat:-

Il-materja taht konsiderazzjoni titratta minn klawsola inserita f'kuntratt ta' impjieg datat 20 ta' Ottubru 1981 (fol. 5) liema klawsola taqra hekk:-

"*The Manager during the continuance of this agreement, or within five (5) years from the termination thereof for any reason, shall not without the consent in writing of the company either solely or jointly with, or as manager or agent for, any other person, company or persons directly or indirectly carry on or be engaged in the same line of business in which the company is engaged at that time or to divulge any secrets entrusted to him by virtue of his appointment. In default the Manager binds himself to pay the company by way of penalty which he accepts to sum of Lm20,000.*";

Aktar tard, u precizament fil-mument tat-tluq tal-konvenut mil-impjieg iz-zmien fuq prefiss ta' hames (5) snin gie ridott ghal sentejn (2) bi skrittura modifikatrici tal-31 ta' Ottubru 1984;

Is-socjeta` attrici tallega li da parte tal-konvenut kien hemm ksur tal-patt fuq imsemmi u dan kif minnha sostenut mill-provi, senjatament ix-xhieda ta' Saviour Coppini, dawk dokumentali kif ukoll minn dak konfessat mill-konvenut innifsu specjalment fil-kors tal-kontro-ezami tieghu;

Fil-verita` l-kuntrast bejn il-kontendenti ma jikkoncernax daqstant il-fatti, u tabilhaqq "*contra factum ... non est argumentum*". Il-qofol tal-kontestazzjoni, anke minn dak

rizultanti minn Nota ta' l-Osservazzjonijiet tal-konvenut (fol. 81) u mis-sottomissjonijiet tieghu fit-trattazzjoni finali (fol. 275), kien orjentat fuq il-portata tal-klawsola appattwita f'paragrafu 6 ta' l-iskrittura ta' l-impjieg fuq riportata u li l-validita taghha tinsab attakkata mill-konvenut fit-tielet eccezzjoni tieghu;

Fic-cirkostanzi ghalhekk il-Qorti ser tillimita l-ezercizzju taghha ghal din il-klawsola, ahjar maghrufa bhala wahda "*in restraint of trade*", fis-sistema Ingliza jew "*patto di non concorrenza*" fil-ligi Taljana;

Ezercizju bhal dan necessarjament jinvolvi mhux biss l-ezami tad-disposizzjonijiet pozittivi tal-ligi dwar il-kuntratti in generali izda wkoll principji ohra tad-dritt emanenti minn normi sanciti f'ligijiet specjali li jghoddu ghal kaz;

Huwa facli li wiehed isostni l-argoment vantat mill-atturi *nomine* illi f'materja kuntrattwali l-ftehim hu ligi ghall-partijiet kontraenti (Artikolu 992(1) tal-Kodici Civili) u li allura meta jigi vjolat xi patt espress tieghu dan jikkostitwixxi inadempjenza kontrattwali li timporta retribuzzjoni bi hlas ta' danni jew tal-penali prevista;

Tali preposizzjoni hi guridikament korretta. B'danakollu l-materja *de quo* hi aktar komplessa minn hekk, tenut anke kont tal-monitu profess minn awtur bhal **Baudry** ("Trattato Teorico-Pratico di Diritto Civile", Vol. XXI pagna 51 para. 1712) fejn jafferma li "*tuttavia tutte le clausole di questo genere debbono essere interpretate restrittivamente nell' interesse dell' impiegato*" *(Trib. Fed. Svizzero, 15 Giugno 1895);*

Issa kif rilevat fid-decizjoni ta' l-Imhallef erudit Maurice Caruana Curran fil-kawza "**Joseph Xerri *nomine* -vs- Brian Clarke**", Qorti tal-Kummerc, 31 ta' Lulju 1969, "*there is no specific provision of codified law in Malta about clauses in restraint of trade as such, and jurisprudence or judicial precedent is not apparently abundant, but it may safely be asserted that if clauses in restraint of trade may be impugned at all - and they certainly can in deserving cases - the heading under*

*which an exercise of this sort may be attempted is Section 1028 (*illum Artikolu 985*) of the Civil Code which provides that things which are impossible, or prohibited by law, or contrary to morality, or to* _public policy_*, may not be the subject matter of a contract.*";

Ghal kuntrarju tas-sitwazzjoni lokali, fl-Ingilterra klawsoli bhal dawn kienu jifformaw is-suggett f'decizjonijiet sekolari. Storikament, ghall-bidu u in linea generali r-regola addottata kienet li kuntratti bi klawsoli *in restraint of trade* kienu jitqiesu invalidi. Eventwalment beda jigi accettat il-kuncett ta' "*partial restraint if reasonable and not contrary to the public interest* ("**Ansons's Law of Contract**, 23rd Edition, pagna 333);

Fil-qaghda attwali jidher li l-qofol tad-duttrina fuq din il-materja hi dik bazata fuq l-enuncjazzjonijiet u l-kriterji stabbiliti fid-decizjoni tal-House of Lords fl-ismijiet "**Nordenfelt -vs- Maxim Nordenfelt Guns and Ammunition Co. Ltd**" [1894], kif ukoll f'sentenzi posterjuri, jigifieri:-

"*1. All restraints of trade, in the absence of special justifying circumstances, are contrary to public policy and therefore void;*

2. It is a question of law for the decision of the Court whether the special circumstances adduced do or do not justify the restraint; and if a restraint is not justified, the Court will, if necessary, take the point, since it relates to a matter of public policy, and the Court does not enforce agreements which are contrary to public policy;

3. A restraint can only be justified if it is reasonable (a) in the interests of the contracting parties, and (b) in the interests of the public;

4. The onus of showing that a restraint is reasonable between the parties rests upon the person alleging that it is so, that is to say, upon the covenantee. The onus of showing that, notwithstanding that a covenant is reasonable between the parties, it is nevertheless injurious to the public interest and therefore void, rests upon the party alleging it to be so, that is to say, usually upon the covenantor. But once the agreement is before

the Court it is open to scrutiny in all its surrounding circumstances as a question of law." - Anson, *op. cit.* pagni 335-336;

Ghal dak li jirrigwarda stipulazzjonijiet bejn principal u impjegat f'kuntratt ta' impjieg dawn il-principji rcevew applikazzjoni. Dan fis-sens illi filwaqt li gie rikonoxxut id-dritt ta' min ihaddem illi jipprotegi l-interessi kummercjali tieghu ghal dawk li huma "*trade secrets*" u li jinibixxi "*the misuse by the employee of his acquaintance with the employer's clients or customers*" eppure il-kostringiment irid ikun relatat man-natura ta' l-impjieg fejn allura min ihaddem jigi akkordat harsien akbar fil-kaz ta' impjegat f'kariga gholja, *ad exemplum*, "*managing director*". Inoltre l-patt tar-*restraint* irid jillimita l-attivita` lavorattiva jew industrijali ta' l-impjegat ghal zmien jew cirkondarju determinat li ma jkunx irragjonevoli;

Fil-legislazzjoni Taljana patt konsimili hu regolat bl-Artikolu 2125 tal-Codice Civile li hekk jiddisponi:-

"*Il patto col qual si limita lo svolgimento dell'attivita` del prestatore di lavoro, per il tempo successivo alla cassazione del contratto, e` nullo:*
(i) se non risulta da atto scritto;
(ii) se non e` pattuito un corrispettivo a favore del prestatore di lavoro;
(iii) se il vincolo non e` contenuto entro determinati limiti di oggetto, di tempo e di luogo.";

Fil-kaz ta' dirigenti dan iz-zmien ma jridx jeccedi l-perjodu ta' hames (5) snin;

Skond id-duttrina u l-gurisprudenza prevalenti patt bhal dan ta' non-konkorrenza hu konfigurat "*come un contratto oneroso a prestazioni corrispettive*" (**Cian u Trabucchi "Commentario al Codice Civile**, Ed. 2002) u fejn allura jafferma il-principju "*della doverosa congruita del compenso in relazione al sacrificio richiesto al lavoratore*" (**Qorti tal-Kassazzjoni 88/2221 u 87/6618**). Ghal fini tal-gudizzju konkret fuq l-hekk imsejha "*congruita*", gie mehud qies tal-"*misura della retribuzione, l'estensione*

*territoriale ed oggettiva del divieto e la professionalita` del dipendente" (**Tribunale di Milano***, 16 ta' Gunju 1999, Rivista italiana del lavoro);

Minn dan kollu jemergi ili l-iskop ta' patt konsimili huwa dak li fir-rigward ta' min ihaddem dan jissalvagwardja, fil-konfront tal-konkorrenti, l-interessi ekonomici u l-attivitajiet kummercjali tieghu, mentri fir-rigward ta' l-impjegat l-attivita` tieghu ghaz-zmien prefiss wara t-terminazzjoni ta' l-impjieg tigi limitata;

Jigi notat pero` illi fiz-zewg sistemi ezaminati biex il-patt jigi konsiderat gustifikat dan irid ikun fl-interess taz-zewg partijiet kontraenti u mhux ta' wiehed minnhom biss. Huwa proprju b'dan in mira li l-ligi Taljana effettivament tipprova tirrikoncilja dawn iz-zewg interessi billi tipprovdi ghal korrispettiv ta' kumpens, kommizurat mar-restrizzjoni li l-impjegat ikollu jissubixxi fil-liberta` lavorattiva tieghu;

Riportat dan ghal kaz *in ispecie* filwaqt li jinhass minn dak rakkolt mill-provi illi l-atturi *nomine* kellhom kull gustifikazzjoni li jirrestringu lill-konvenut fl-attivita` tieghu *post contractu* u dan bl-iskop tas-salvagwardja ta' l-interessi partrimonjali ta' l-azjenda taghhom, cionostante jonqsu mill-patt u l-kuntratt in generali mizuri adegwati li jharsu kif jixraq lil konvenut impjegat taghhom, anke jekk taccetta li z-zmien tar-restrizzjoni kien adegwat;

F'dan il-kuntest il-Qorti taghmel is-segwenti konsiderazzjonijiet:-

I. Imkien ma jirrizulta mill-kuntratt il-*quid pro quo* fis-sens ta' l-artikolu kummentat tal-Kodici Civili Taljan tal-korrispettiv biex ipatti ghal dak ritenut bhala "*sacrificio richiesto al lavoratore*" u "*la riduzione delle sue possibilita` di guadagno*";

II. Hu dubjuz kemm patt restrittiv bhal dan, u li skond il-gwida gurisprudenzjali estera jrid jigi konfinat f'cirkondarju limitat, jista' jitqies f'pajjiz zghir bhal ma hu dak taghna li jikkonforma ruhu ghal kriterji ta' "*reasonableness*";

Dan il-hsieb jircievi spjega minn dak kostatat u espress fid-decizjoni gja citata "**Jos. Xerri noe -vs- Brian Clarke**", f’liema kaz il-konvenut impjegat kien cittadin barrani. Fiha appuntu ntqal dan:-

"*In this case having regard to the particular circumstances of time and place emerging from the evidence, the Court cannot find the clause in question unreasonable, since the restraint applies only to a small island which is not the defendent's normal home and domicile or even less the country of his nationality, and it applies only to reasonably limited period of time.*";

Minn dan jista' jigi allura agumentat f'certu sens, illi konsiderat li l-konvenut hu cittadin Malti, u gjaladarba mhux mistenni jew pretiz li ghandu jkun kostrett ihalli pajjizu, tali patt ma jissuperax it-test tar-ragjonevolezza. Lanqas ghalhekk ma jista' allura jitqies lecitu jekk impjegat, familjari ma' certa attivita`, jingieb fil-qaghda li jkun kostrett ihalli pajjizu ghal gwadann tieghu ghax f'pajjizu stess din l-istess attivita` hi impeduta lilu anke jekk ghal zmien. F'sitwazzjoni bhal din, biex verament tkun tista' titqies ragjonevoli, ir-restrizzjoni mposta lilu kellha tkun pacuta ma' xi forma ta' kontribuzzjoni kompensatorja mhallsa lilu. Huwa f'dan u b'dan il-mod li l-artikolu tal-Kodici Civili Taljan kien jissodisfa, kieku applikat u akkolt f'dan il-kaz, il-kriterju tar-ragjonevolezza;

Dan pero` mhux bizzejjed. Gja gie rilevat fil-bidunett ta' din id-decizjoni illi f'kazijiet ta' kuntratti meta dawn ikunu partikulari jridu jitharsu fuq kollox id-disposizzjonijiet tal-ligijiet specjali. Il-kuntratt taht konsiderazzjoni hu wiehed minn dawn in kwantu kuntratti ta' impjieg huma regolati bl-Att li Jirregola l-Kundizzjonijiet ta' l-Impjieg (Kapitolu 135). Issa f'materja ta' kuntratti "il-ligi applikabbli hija dik ta' meta saret l-obbligazz*jon*i u meta sehh il-kuntratt, u mhux dik ta' meta ghandha tigi deciza xi kontroversja, jekk fl-intervall l-ligi tkun tbiddlet" ("**Neg. V Salomone noe -vs- Dr. Giuseppe Mifsud Speranza**", Qorti tal-Kummerc, 12 ta' Novembru 1934 a Vol. XXIX P III p 18). Ghaldaqstant

irid jigi ezaminat l-Att imsemmi kif kien fl-1981, data tal-kuntratt;

Jibda biex jigi puntwalizzat illi b'dan l-Att, "*the law in general seeks to regulate conditions of employment in respect of both employer and employee; but it is equally obvious from various parts of the Act itself that the law is primarily concerned with the protection of employees*" ("**Sylvia Falla -vs- Ernest Jennings *nomine***", Appell Kummercjali, 14 ta' April 1969);

Dan igib bhala konsegwenza illi l-pattijiet kontrattwali huma subordinati ghad-disposizzjonijiet ta' l-Att imsemmi u l-inosservanzi taghhom, oltre l-konsegwenzi ta' natura penali, iggib in-nullita` tal-kuntratt jew tal-klawsola partikolari tieghu li tkun tikkontravjeni l-artikolu relattiv ta' l-Att. Hekk kien il-kaz per ezempju fid-decizjoni "**Avukat Dr. Hugh Peralta noe -vs- Vincent Falzon et noe**", Appell Kummercjali, 19 ta' Mejju 1986;

Huwa fl-isfond ta' l-att surreferit illi gie indagat il-kaz fil-kawza citata mill-konvenut fin-Nota ta' l-Osservazzjonijiet tieghu;

F'dik il-kawza fl-ismijiet "**Paul Pisani *nomine* -vs- Reuben Vella Bray**", Prim' Awla, Qorti Civili per Imhallef Joseph Said Pullicino, 5 ta' Ottubru 1994, il-Qorti filwaqt li rrikonoxxiet d-duttrina tar-*restraint of trade* u l-protezzjoni moghtija b'din id-duttrina lil min ihaddem, b'danakollu ziedet tosserva li din il-protezzjoni "trid tigi bilfors temprata serjament mid-dritt tax-xoghol li ma ghandux u ma jistax jigi pregudikat";

Din l-osservazzjoni segwiet l-ezami taghha tad-disposizzjonijiet rilevanti ta' l-Att imsemmi, senjatament l-Artikoli 38 u 26 tieghu, b'din ta' l-ahar titratta minn multi li "l-impjegat jista' jehel dwar kull ghemil jew nuqqas ta' ghemil ...". F'dan ir-rigward il-ligi tissanzjona illi l-pattijiet ta'kuntratt bhal dak iridu jkunu gew approvati minn qabel mid-Direttur tax-Xoghol u Emigrazzjoni;

Wiehed jista' jargumenta illi l-klawsola in disamina hi wahda *sui generis* u tiskatta wara t-terminazzjoni tal-kuntratt. Dan ir-ragjonament pero` ma jregix in kwantu l-kuntratt hu wiehed li jrid jigi konsidrat *tout ensemble* bhala wiehed ta' impjieg. Il-klawsola *de quo* ma tistax tigi izolata mill-kumplament. Fil-verita` l-klawsola ma tiskattax biss wara li jintemm l-impjieg in kwantu mill-istess termini taghha kienet operanti wkoll anke "*during the continuance of this agreement*";

Fil-kaz in ezami, bhall-iehor appena riferit, ma jirrizultax mill-atti li l-approvazzjoni tad-Direttur intalbet u wisq anqas inghatat. Approvazzjoni bhal din, skond kif manifest mill-Att imsemmi, ma hijiex izolaata ghal dak dispost fl-Artikolu 26 biss. Difatti l-approvazzjoni preventiva tad-Direttur tissemma wkoll per ezempju fl-Artikolu 34 subinciz (21). Gie determinat b'referenza ghal dan l-ahhar imsemmi artikolu illi dan hu "rekwizit essenzjali li kien nieqes fil-kaz odjern" ("**Salvino Borg D'Anastasi -vs- Ian De Cesare et noe et**", Appell Civili, 13 ta' Gunju 1995);

Stabbilit dan kollu din il-Qorti hi tal-ferma konvinzjoni illi kemm jekk il-materja tigi rigwardata mill-ottika tad-disposizzjonijiet tal-Att li Jirregola l-Kundizzjonijiet ta' l-Impjieg kemm jekk tigi valutata mill-perspettiva tal-kriterji stabbiliti mid-duttrina u l-gurisprudenza, f'gurisdizzjonijiet differenti, ghal dak li jikkoncerna r-*restraint of trade clause* l-atturi *nomine* ma waslux sal-punt li jikkonvincu illi l-klawsola impunjata ghandha titqies valida fit-termini ta' l-Att jew gustifikata fuq it-test tar-ragjonevolezza.

Ghal dawn il-motivi;

Taqta' u tiddeciedi l-kawza billi bl-akkoljiment tat-tielet eccezzjoni tal-konvenut tichad it-talbiet attrici.

Stante il-komplessita` tal-kaz u tal-materja trattata l-ispejjez jibqghu bla taxxa bejn il-kontendenti.

---------------------------------TMIEM---------------------------------